

SVOBODNA MISEL

GLASILO SLOV. SEKCIJE SVOBODNE MISLI

Uredništvo in upravnništvo Praga-Vinogradl, češko.
 :: Izhaja vsak mesec in stane 2.50 K. ::

Koledar svobodomislecev.

- 1 S 1620 začetek protireform. na Češkem.
- 2 N r. 1808 Ledru Pollin, franc. revolucionar.
- 3 P r. 1809 Felks Mendelsohn Bartholdy.
- 4 T r. 1815 škof J. Strossmayer, na-protnik papežovine
- 5 S nezmotljivosti; 1864 potrj. pravila „Matice Sloven.“
- 6 Č 1670 prva sloven. gledališka predstava.
- 7 P r. 1864 anarh. pisatelj J. H. Makay.
- 8 S u. 1849 France Prešeren.
- 9 N r. 1789 Franc Gabelsberger, iznajditel stenografije.
- 10 P u. 1837 Aleks. Puškin, ruski pesnik.
- 11 T r. 1650 fil. Descartes; r. 1837 iznajd. Edison.
- 12 S 1814 av. orel zopet izobešen na ljublj. mestn. hiši.
- 13 Č r. 1809 Ch. Darwin; u. 1843 R. Wagner.
- 14 P u. 1835 Rouget de Lisle, komp. Marseillaise.
- 15 S u. 1781 G. Efr. Lessing, nem. pisatelj.
- 16 N r. 1834 Ernst Häckel; naravoslovec.
- 17 P u. 1600 Giordano Bruno sežgan na grmadi.
- 18 T u. 1564 Martin Luther.
- 19 S r. 1473 Nik. Kopernik, astronom.
- 20 Č r. 1693 franc. filosof Voltaire.
- 21 P r. 1846 češki pesnik Svatopluk Čech.
- 22 S r. 1732 Jurij Washington, predsed. amerikan.
- 23 N u. 1677 Baruch Spinoza, filosof
- 24 P u. 1418 Janez Gutenberg, iznajd. tiska.
- 25 T 1820 izenani J. zultje iz Rusije in Poljske.
- 26 S r. 1802 Viktor Hugo franc. pesnik.
- 27 Č r. 1823 Ernst Renan, franc. pisatelj.
- 28 P r. 1533 Mihael Montagne, francoski filosof;
- 29 S 1790 upeljana na Franc. porotna sodišča.

Od upravnništva. Pozivljamo vse one pt. naročnike, ki še do danes niso poravnali zaostale naročnine za l. 1907, da store to v kratkem, kajti drugače bomo prisiljeni pošiljati pozivnice za poravnavo računa. Ako se kdo ni nameraval naročiti, naj bi list vrnil, kajti drugače se smatra vsakega za naročnika, čeprav se sam ni posebej priglasi. Toraj opomnimo še enkrat na tem mestu, da naj vsak kdo t a k o j vrne list, ako se ne naroči. — Ob enem prosimo vse one, katerim smo poslali brošuro „Krst sv. Vladimira“ in je niso vrnili, da poravnajo tako malo svotico — 55 h s pošto — v najkrajšem času.

Ponatis iz S. M. je dovoljen samo z označbo vira.

Prosimo, da nam listi, katerim pošiljamo Svobodno Misel, prihajajo v zameno, dalje, da nam blagovolijo založniki knjig in brošur pošiljati taiste v oceno.

Za fond S. M. so poslali: „Podčastniški klub v Zagrebu“ želi Vaši izvrstni ideji dober napredek ter pošilja v dobrodelne namene znesek K 4.— „Mesto kaplanu Perku za ofer — poklanjamo podpisani vsak malo darilce S. M. Motto: Pavle, mi smo s teboj nezadovoljni — otresi prah s črevljev in odkuri jo nazaj k studencu na Rako.“ Puc 60 h, Albrecht 20 h, Zelenc 20 h, Košir 20 h, Oblak 20 h, Oblak 20 h, Kavčič 30, Hejnrihar 20 h, Šubic 20 h, Žakelj 40 h, Mrzlikar 20, Albrecht 20 h, Erznožnik 20 h, g. župan Sibirski 20 h, Chalens 50 h, 12 nezadovoljuežev moških in ženskih K 4'60; skupaj K 8'60.

* * *

Svobodna Misel.

bode izhajala 15. vsakega meseca ter stane
 Za celo leto (12 zvezkov) K 2'50
 za pol leta K 1'25
 s poštnino vred.

Vpoštevajoč razmere na Slovenskem, pošiljamo na željo list tudi v zaprtem pismu in sicer za K 4'50 celoletno ter se bo odajal na Slovenskem na pošto.

Vse pismene in denarne pošiljatve prosimo na naslov:

Svobodna Misel, Praga-Vinogradi, Česko.

Bila je v Rimu doba, ko so se ribe boljše oskrbovale, nego otroci. Mi zdaj bolj skrbimo za konje. Je čudno, da mož ki na dvoru vadi konje v ježi, dobi tisoče tolarjev plače, a ti, ki vzgajajo podložnike, učitelji, morajo stradati.

Lichtenberg.

Nevednost je edina tragedija življenja. Ni druge.

Altenberg.

SVOBODNA MISEL.

Glasilo slov. sekcije Svobodne Misli.

Uredništvo in upravništvo PRAGA-VINOGRADI, Češko.

Izhaja vsak mesec in stane 2:50 K.

Glas od luči.

Ljudje so se napotili iz tme na pot za lučjo in so dolgo potovali za njo. Svetila se je daleč v neskončni daljavi, neznan in nerazumljiva. In ko so tako šli naprej, so prišli na rob, kjer je stal napis: Konec človeka in sreča njegova. Od roba naprej je ležala čudna velikanska planjava, kakor morje valovita, obsejana v bliščeči se svetlobi, ki je prihajala od nekod iz daljav ter razsvetljevala vso obširno plan pod seboj, neskončni oblok nad seboj in vso dolgo planjavo, ki so jo bili prehodili ljudje. Vsem se je hotelo naprej, naprej, prav do luči, prav do izvira svetlobe. Toda bliščalo se jim je v oči, da so oslepeli vsi oni, ki so hoteli preko roba naprej. Bilo je kakor da se je neizmerno solnce vtopilo v ono puščavo pred njimi, in kakor da se je v njega skriti zarji žarela vsa večna nedogledna plan.

Tako so se ob robu zbrale neštete množice in so stegovala roke naprej, naprej proti luči; sklonili so glave premagani od velike skrivnosti, mnogi so se zatopili v tiho premišljevanje, drugi so padli na kolena obvladani od začudenja in so začeli peti hvalo v pesmih. Črne trume so pokrile vse dolgo obrežje, nerazločna tma množic se je navalila od severa do juga. Iz vseh dolgih vrst, je prihajal en klic, eno vprašanje:

„Kdo si, o luč, daj, razodeni se nam! Od kod si in kakšna si? Nismo srečni, dokler da te spoznamo. Zakaj ne smemo naprej, zakaj slepiš nam oči, ako hočemo za teboj, zakaj si pred seboj postavila konec človeka! S hrepenjenjem smo šli za teboj in zdaj si nas ustavila na poti nedokončani!“

In glej, pojavil se je med njimi človek v svoji predrznosti in prevzetnosti. Postavil se s hrbtom proti luči, da bi mu bliščeča svetloba ne oslepila očíj, obrnil se je proti množicam in rekel:

„Čujte, ljudje, jaz vam razodenem vso skrivnost: povem vam kdo je luč, kakšna je, od kod je, kajti vidite, da sem ji stopil bliže, nego vi vsi.“

Začudile so se množice taki predrznosti in prevzetnosti. Njegova črna senca je pokrila velik del okoli stoječih in se je razširila daleč prek planjave, čez katero so bili prišli. In vsuli so se vsi oni, ki se jim je bliščalo v oči in so se poskrili v njegovi senci, da bi se tako približali neskončni luči. Niso premišljali več,

kaka je luč, niti kdo to je, ampak verjeli so človeku, ki je stal s hrbtom proti luči in je govoril o nji. Večja in večja je postajala tma, bolj in bolj so se v nji izgubljali ljudje, kajti bliščalo se jim je v oči in hoteli so vedeti o luči. In klicali so druge za seboj: glejte, vemo. kar vi ne veste, povedal je človek, ki pravi, da ve. Ne premišljuje ampak pridite, poslušajte ga in boste vedeli . . . In še večja tma je nastala okoli človeka, ki je stal s hrbtom proti luči! In ljudje niso gledali več proti luči, in niso krepneli po nji, kajti vedeli so vse . . . In obračali so tudi oni luči hrbet in učili . . . In majhni so postali ljudje brez hrepenjenja, brez sile, brez svoje volje. Ni jih zaslepila luč, zaslepila jih je tma tako, da si nikdar več niso upali pogledati tja, kjer je svetila luč. A glej, na obrežju so ostali še tisoči in milijoni, ki niso hoteli stopiti v senco, gledali so proti luči, v občudovanju so govorili visoke besede in so hrepeneli k nji. Niso verjeli, kar je bil govoril človek, ki je bil — obrnil luči hrbet, kajti vedeli so, da ne ve, kakor oni ne vedo. Bil je človek, kakor oni in brez prevare bi ne bil mogel prestopiti čez rob.

In glej, tudi drugod so jednako storili ljudje, da so obrnili luči hrbet in so učili.

In nekoč so izpregovorili oni, ki so premišljali o veliki skrivnosti in so rekli:

„Ne govorite, da veste! Ne veste, kakor mi ne vemo. Zakaj vabite ljudi v svojo senco, brezvestneži? Zakaj zakrivate luč s svojimi sencami?“

In naenkrat je nastal velik boj na celem obrežju; ljudje, ki so s hrbtom proti luči obrnjeni druge učili, različno razlagali, kakšna je luč, ki je v daljavi skrita, spopadli so se med seboj in nastal je med njimi grozen boj, kajti vsak je trdil, da uči on resnico.

In tako so prihajale dan za dnem nove trume na breg in so se tam ustavljale na robu. Mnogi iz njih, ki se jim je zablížčalo pri pogledu v neznano, nerazumljivo luč, so stopili v sence, ki so tam stale, in so bili zadovoljni, da vedo, kar vedo drugi. A prihajalo jih vedno več, ki niso hoteli stopiti v sence, kajti daleč po poljani je bilo slišati krik boja, ki so ga sence bojevale med seboj zaradi resnice o luči. Ostali so torej pred prostrano planjavo in se poglabili v premišljevanje. In tako se je vedno bolj množilo število onih, ki so kakor prvotni ljudje, ki so bili prispeli na rob, kjer je konec in sreča človeka, ostali in premišljali. Veliko je bilo njih hrepenjenje in velika sila je vzrastla v njih, da se jim je hotelo, naprej k luči mimo senc, z odprtim obrazom z odkritimi očmi. Le en klic je prihajal iz njih vrst:

Kdo si, velika neznana luč, ki se v tebi sveti cela obsirna plan, celo neskončno morje, da pada tvoja svetloba na nas vse, razun na one, ki se skrivajo pred teboj v senco, in razsvetljuješ vsa dolgo plan, prek ktere smo prišli?“

Njih pogled se je privadil luči in v veliki sili in v velikem krepjenju svojem so zaslišali nekoč glas od luči. Prihajal je iz tihih daljav in je odmeval po vsem širokem obzoru:

„Sem Neznano in ostanem neznano na veke. Moj namen je „biti neznano“, kakor je tvoj namen biti človek, zato ne stopaj čez svoj konec, kajti tam sem jaz. Pot hrepenjenja te pelja k meni, zato sem sreča tvoja. Dal sem ti pot, dal sem ti tebe in dal sem ti sebe. Dal sem ti vsega, ker potrebuješ in vzeti moreš vse, kar hočeš. Tvoja pot k meni je sila tvoja, zato ne ljubim senc, ki so nastale na robu, da zakrivajo s svojo tmo pota prek planjave, kajti ne v senco, ampak k luči je od vekov namenjena tvoja pot, ki je življenje, ki prihaja od mene in vodi k meni . . .

Utihnil je glas in odmev se je razgubil v daljavi.

In so govorili ljudje:

„Neznano je. Smo sami sebi namen, da prav hodimo pot življenja. Čemu je bilo treba bojev in krvi? Kdo je bil kriv? Ali ne oni, ki je prvi obrnil hrbet proti svetlobi in je učil, da ve, kar ni vedel?

Takrat so nastale sence . . .

In so govorili sencam:

„Ni prav, da zapirate svetlobi pot in da vabite ljudi v svojo senco. Ni prav, da govorite, da veste, kar ne veste, ker ne ve nihče to, kar je Neznano.“

In je vstal človek, ki je stal prvi v prvi senci s hrbtom proti luči. V zlatem ornatu z mitro na glavi je vstal, da bi bil bolj podoben svetlobi, ki je prihajala od daleč. In daleč je segala njegova črna senca.

In je govoril in rekel:

„Sem papež in sem nezmotljiv. Ni mogoče, da bi ne bilo resnica, kar je bilo resnica od nekdanj. Sem papež in ni resnice, mimo mene. Nikdar ni še izpregovorila luč, jaz govorim mesto luči, kajti nam se je razodelo, kar je vam ostalo neznano. Jaz sem luč.“

In je proklel človeka, ki je bil govoril one besede.

In ljudje, ki so se ozrli, so videli, da človek, ki je proklinjal, ni luč, ampak da je senca. In so izstopili iz sence in so se vrnili k luči na pot hrepenjenja sile in sreče svoje.

Ob robu pa so ostale visoke prazne sence, kot žalosten spomin na nekdanje čase, ko so ljudje verjeli, da vedo, kar niso vedeli.

Jaz.

Ateist o ateizmu.

Zadnji „Čas“ je prinesel pod tem naslovom razpravo, kjer dokazuje na podlagi Le Dantec-ove knjige „L'Atheisme“,* da je ateizem samomor. „Ateizem je samomor duha . . .“ (Adlhoch). „Brez zlorabe svobodne volje ateizem ni mogoč (Ušeničnik). „Za logičnega ateista ni nobenih načel.“ (Le Dantec). „Ateist more živeti le, če je srečen.“ (Isti.) V družbi, ki bi bili v njej vsi člani ateisti, ki bi šli do zadnjih logičnih posledic ateizma, bi npravna

*) Brezboštvo, nevera, nepriznavanje boga.

vest izgubila ves socijalni pomen: vsak ateist bi se ravnal po vesti le tedaj, kadar bi to njega osebno zadovoljilo; kaj mislijo drugi, to bi bilo zanj brez vsake obveznosti; taka družba samih ateistov bi se naravno končala z epidemijo brezčutnega samomora.“ (Isti.)

„Torej, če je ateizem resnica, je zadnja posledica resnice nujna vseobča propast.“ (Ušeničnik.)

„In vendar ste vi biologi in evolucionisti vedno klicali, da je resnica življenje. Če je resnica življenje in v resnici življenje, tedaj priznajte, da je že samo zaradi tega ateizem strašna zabloda človeškega duha, ker je ateizem — smrt. — Naj torej živi življenje, naj živi resnica, ki daje življenje — vera v Boga.“ (Isti.)

Kakor imajo klerikalci vse po dvojno (svobodno in nesvobodno voljo, ubožno bogatstvo in bogato ubožstvo, sploh dvojno resnico), da v vsakem slučaju lahko izhajajo, tako imajo tudi dvojnega boga, enega cerkvenega, ki je čisto natančno določen, kakšen je, ima 12 lastnosti, ki si med seboj nasprotujejo, kar pa nič ne dene, tudi so ga naslikali in vpodobili, kakor stari pagani svoje bogove, postavili so mu templje in kakor pravi Havliček v „Krstu“, ga tam delajo iz testa — sploh, to je bog za navadno ljudstvo, ta je na prodaj. Drugega pa imajo za inteligenco in za znanstvene razprave, in ta je popolnoma različen od onega cerkvenega, je nekaj neznanega, višja moč.

Ampak oni so si okupirali oba in zato je z njimi težko debatirati. „Svobodna Misel“ se bori pred vsem zoper zlorabo boga, bori se zoper nekulturno cerkev in zoper ljudstvo izžemajoče duhovništvo. Smo zoper poganstvo, ki se danes uganja v cerkvah, smo zoper cerkvenega boga in zoper tiste, ki s tem bogom barantajo, kajti vidimo v tem zasleplevanje in poneumljevanje ljudstva, ker cerkev in nje bog nobene znanstvene kritike vzdržati ne moreta. To klerikalci dobro čutijo, za to na učenih razpravah neradi govorijo o cerkvi in o njenem bogu, ampak govorijo o bogu Vsemogočnem, Neznanim, ki jo je baje v to najel, in kterega vidni namestnik je rimski papež s svojo duhovščino. Za cerkev je torej ateist vsak, ki v tega cerkvenega boga ne veruje; zato so ateisti, framasoni, brezverci in tako dalje vsi oni, ki niso klerikalci. Če pa pomislimo, da je na celem svetu nad 1500 milijonov ljudi in med temi do 240 milijonov rimskih katolikov, ki pa od njih lahko $\frac{2}{3}$, kot neverujočih, odštejemo, potem dobimo grozno število „ateistov“, ki jim preti samomor.

Ampak v tem slučaju se ne gre za te „ateiste“ ampak se gre sploh za ljudi, ki boga ne priznavajo in s tega stališča je vprašanje resno in vredno premišljanja.

„Svobodna Misel“ ni družba ateistov, kakor nas navadno nazivljajo, svobodomislec more biti tudi deist, teist, panteisti i. t. d. Ko bi vsakega

* Deizem je, da bog eksistira, ne da bi poznali njega in njegovo razmerje k svetu, nasproti teizem priznanje boga sploh, panteizem: bog je vse.

človeka posebej vprašali, kako si on predstavlja boga, našli bi, da so predstave o bogu zelo različne in da ima cerkev sama v sebi deiste, teiste, panteiste in mnogo ateistov.

Eden prvih ustanoviteljev Svob. Misli, slavni filozof Spencer, sam je v svojem velikem delu dal prostora „Neznanemu“ torej ni bil ateist. In danes je tisoče svobodomislecev, ki niso ateisti. To se nam je zdelo potrebno povedati, ko govorimo o ateizmu in samomoru.

Razprava „Časova“ se pred vsem naslanja na Le Danteca. Le Dantec je vodja in glavar ateistov v Parizu. Če torej on, kot glavni ateist zapiše besede: ateizem je samomor, potem moramo že verjeti.

Ali moramo verjeti? Le Dantec se ni usmrtil, on živi srečen, in zadovoljen. In z njim živijo srečni in zadovoljni tisoči in tisoči ateistov, ki se tudi ne umore. Torej ni popolnoma res, kar piše Le Dantec . . . Ampak, pravite, on pravi „da bi pravi ateist, ne mogel živeti.“ Kako bi mogel živeti človek brez ideje pravice, brez ideje odgovornosti, brez ideje zaslužnja, ki so glavna gibala človeških dejanj?“ (Le Dantec.) Res, tak človek bi ne mogel živeti, ker takega človeka sploh ni, in ker je ateist tudi človek, potem tudi takega ateista ni. Ateizem nikjer ne zanikuje idej pravice odgovornosti etc., naspromptno jih celo krepi, ker jih ne išče v bogu, ampak v človeku in v družbi. In človek, oziroma ljudstvo, ki se zaveda teh idej, more živeti zadovoljno in srečno brez boga. Te ideje so življenjska sila tudi brez boga, dočim bi bog brez teh idej ne imel življenjske sile in bi vera v takega boga peljala prav tako v propast, kakor bi peljal ateizem brez teh idej. In kakor ne moremo govoriti o takem bogu, ker bi v njega nihče ne verjel, tako ne moremo govoriti o takem ateizmu, ker je nemogoč.

Ateizem je byl vedno posledica tega, ker so se ljudje zavedli svojega človeškega dostojanstva, svojih pravic in dolžnostij, svojih sil in svojih dejanj ter je tako postal bog nepotreben. —

Potem se pravi: „ateist more živeti le, če je srečen.“ Gotovo je, da kdor je nesrečen nerad in težko živi. Ampak, če Le Dantec in Ušeničnik ne najdeta za logičnega ateista „nobene misli, ki bi bila zmožna zadržati popolnega ateista od samomora“, potem je mi tudi za logičnega vernega katolika na moremo najti, kajti jaz res ne vem, zakaj bi se na svetu trpničil človek, ki veruje, da so tam nekje nebesa, boljši srečnejši svet, brez skrbi in žalosti. Bog je neskončno dobrotljiv in usmiljen in mu bo gotovo odpustil, da je sam zapustil „dolino solz“ in hotel sedeti mirno in srečno v svetih nebesih, kajti samomor iz samega hrepenjenja po onem lepem svetu in po bogu se ne more šteti kot greh.

Kako askeza, zaničevanje sveta in posvetnega res pogosto pelja k samomoru, to vidimo v srednjeveškem meniškem življenju in dan-

danes še v budizmu, ki je ohranil največ askeze in ima največje število vernikov.

Ako torej hočete „logičnih posledic“, jih imate povsod dovolj. Mi ne vidimo v ateizmu nikakega vzroka za samomor, nasprotno, najdemo dovolj vzrokov proti njemu, kajti človek ki, ne veruje v življenje po smrti, tem bolj ljubi življenje na zemlji in hoče tu ustvariti nebesa, ne samo zase, ampak tudi za druge, kajti le v tem more ležati njegova sreča.

Zdrav ateizem kliče naravnost radost k življenju, radost k naravi. Ker ateist ne priznava višje moči in ve, da je sreča življenja odvisna le od njegove sile in da morajo to silo voditi le one ideje, ki so zmožne osrečiti ljudstvo, ter ustanoviti mir in zadovoljnost na zemlji, zato se posveti tem intenzivneje delu za skupni blagor. Za svojo lastno nesrečo ne išče vzroka v neznani „božji volji“, kakor pobožen človek, ampak ga išče pred vsem v sebi in v razmerah, ki ga obdajajo.

Za to ne vidim vzroka, da bi se moral nesrečen ateist umoriti, nasprotno bo iz ljubezni do sebe, do življenja, do človeka skušal uničiti vzroke, ki provzročujejo nesrečo in bo našel v tem nove sreče, miru, življenja. Ker se zaveda, da je vse življenje na svetu le delo človeka, posveti se vzvišenim ciljem, kajti čim boljši človek, tem lepše življenje. In ker ga vodi pred vsem je njegova volja: postavil si je cilj, ki ga hoče doseči, ima torej svoj namen, svoje delo.

In ta volja ga drži v življenju in mu daje vedno novih močij. Tudi ne verujem na izrek, da je ateizem samomor duha“, kajti „duh misleči“ je, ki vstane v nas, in ga noben ateizem ubiti ne more.

Pravih, logičnih ateistov torej, ki o njih govori Le Dantec, sploh ni, ker niso mogoči in bi ne mogli živeti. Tak ateist je nekaj abstraktnega. So pa ateisti, pravi ateisti, ki se ne moré, niti ne more drugih, ampak jih moremo prištevati med najboljše ljudi na zemlji. Niso to oni „ateisti s ceste“ ki o njih Le Dantec „ne govori, ker niso pravi ateisti“ (morda je med njimi tudi Le Dantec, ker če je logičen ateist, bi moral iz svojih stavkov izvajati tudi logične posledice) ampak so to ljudje, ki so si vstvarili svoj življenjski nazor, ktereга središče je — človek (antropocentrični življenjski nazor). Današnja doba je navidez zelo polna ateistov a mnogi (med njimi Masaryk) trdijo, da je v resnici malo ateistov, da je ta ateizem le navidezen, kar je dovolj verjetno, ker dandanes ne kričimo o svoji veri in bogu javno, kakor to delajo razne cerkve s svojim pompom, s procesijami, banderi i. t. d. ampak ohranjamo svojo vero v srcih in je nam to, kar mora in kar more biti: naša življenjska sila. To pa ni prazna vera v boga, uiti bogomolstvo, ampak je več, z ozirom na cerkev pa je to mnogo manj. Za cerkev je to moderni ateizem. Za nas že ni ateizem, kakor se je to pojmovalo nekdanj in se napačno pojmuje še sedaj, ampak je nekaj drugega „Moderni ateizem

ni več negativen ampak je pozitivna sila“, pravi F. V. Krejči. (Sen nove kulture, Zakaj zahtevamo ločitev cerkve od države*) idr.) Ateizem danes ni več to, kar je bil nekdanj, ateizem je danes nujna posledica napredka in kulture.

Tudi moderni voluntarizem ga ni mogel nadomestiti. Ateizem ni napuh in bahanje, ni to slepo vpitje: „ni boga“. Noben razumni človek ne taji boga za to, da bi ne bilo treba moliti, da bi ne bilo treba hoditi v cerkev k spovedi i. dr. Ta prazni, kričeči ateizem je odzvenel, danes je ateizem resen, premišljen, globok. Ateisti smo danes, ker verjeti ne moremo, ne, ker nečemo. Ateisti smo danes, ker moremo in smemo biti, kajti moderni življenjski nazor zadovoljuje človeka in zadostuje družbi, in to je potrebno. Rešitve in odrešenja ne čakamo in ne iščemo izven nas ampak v nas.

Primerno je o tem povedal Masaryk v drž. zboru, ko je govoril o modernih: „Gospodje, to so možje, ki iščejo boga. Gospodje, ni izšla le ena knjiga z naslovom „boj za boga“! Gospodje (mislil je klerikalce) nimajo niti pojma o tem, kake boje prebojuje moderni človek, prebojuje s krvjo svojega srca, da bi o verskem vprašanju našel moško stališče.“

Toda resnica je, da se v našem času samomorji množijo in prštevanje se rastočemu brezboštvu. Samomor je črn madež naše kulturne dobe. Najdemo pa isti pojav v zgodovini pri vsakem prehodu: tako na koncu grškoroške kulture, v času renesanse in v naši dobi. Torej vselej, ko je propadel stari jednodni življenjski nazor in se ustvarjal novi.

Veliko število samomorov v naša doba je zanimalo učenjake, iskali so vzroke in našli so pred vsem: pomanjkanje jednodnega življenjskega nazora, nepravilnost, brezboštvo, socialni preobrati.***) Pred nekaj leti je prestrašilo javnost veliko število dijaških samomorov, ki jih je zakrivila vzgoja in šolski sistem.

Natančneje statistične podatke tu ne moremo podajati. V Avstriji je n. pr. prišlo l. 1873 na 1 milijon ljudi (99·6), l. 1877 pa že 121 samomorov. Še bolj je rastlo število v Nemčiji, manj v Angliji, sploh so Germani k samomoru bolj nagnjeni, nego Romani in Slovani. Po Wagnerju pride na 1 milijon prebivalcev pri Germanih 100, pri Romanih 80, pri Slovanih 39 samomorov.

Legoyt računa pri protestantih na en milijon 102·7, pri katolikih 62·3, pri drugih kristjanih 36·2, pri židih 48·4 samomorov. Veliko število samomorov pri protestantih se je porabilo kot dokaz, da je propad stare vere vzrok samomorom. Toda vzroka nam je iskati v splošnem napredku, v modernem življenju, v nepravilnosti, v bedi etc.

*) Izide prih v „Svob. Misli“.

**) Med mnogimi drugimi učenjaki: Wagner, Blanc, Donay, Legoyt, Durkheim i. dr. je obširneje o tem pisal Masaryk (nem. l. 1880), češko „Sebevražda“ (samomor) Praga 1904.

Gotovo pa je eno: Ima li vera pri rastočem številu samomorov naše dobe res ono ulogo, kot ji jo pripisujejo Wagner, Masaryk, Le Dantec, Ušeničnik in drugi, potem pred vsem ni iskati vzroka v ateizmu in brezboštvu kot takem, ampak v verskem indiferentizmu, v negotovosti in brezmiselnosti. Vsak življenjski nazor je zdrav, samo da daje človeku smisel in namen v življenju.

„Daj, kjer naj stojim, in premaknem ti zemljo,“ je rekel grški filozof. Istotako je glavno za človeka, da ima trdna tla pod seboj in ta trdna tla, to si je treba priboriti. Mi ne moremo zato, če jih nam danes ne da vzgoja in šola in če šola sama deluje na to, da se mladino pušča v negotovosti glede vprašanj, ki mu jih stavi življenje takoj, ko zapusti šolske klopi. Zato prepričan ateist bolj trdno stoji v življenju, nego neprepričan katolik. Ako se v neveri išče vzrok samomorom, potem naj se poišče še vzrok neveri in tu najdemo cerkev.

Moderni inteligentni človek ne more verovati na nezmotljivost papežev, ne more moliti pod banderji Marijnih družb, ne more verovati ljudem, ki za svojo politiko prodajajo boga. Tako ni mogoče drugače, nego da izstopi iz one družbe, ktere bog ne odgovarja njegovim nazorom o bogu.

Na eni strani raste veda, na drugi strani pada cerkev v najbolj brezmiselne srednjeveške forme — tu nastana kriza za razumnega človeka.

In če Dr. Schröder danes govori o fanatizmu svobodomiselcev, naj rajše pogleda na fanatičnost in brezsmiselno formelnost cerkve in bo tam morda preje našel vzrok naše „nevere“. Ampak za naše vprašanje je to postranska stvar: cerkev ostane pri svojem in na izpremembo v nji narodom ni treba čakati. Poskusi nemških teologov in katoliške moderne dokazujejo dovolj; da renesansa, ki je o nji govoril dr. Krek, ne pride. Tudi je že ne potrebujemo, kajti nam se gre le za eno: postaviti trden, enoten svetovni nazor. Lahko rečemo, da je doba prehoda za nami. Vsak prehod potrebuje svoje žrtve. Med tem so se že stvorila trdna tla. Ne gre se za to, ali je kdo deist, teist, politeist ali ateist, naše vprašanje je naše vprašanje in to je treba rešiti. Pojmujemo življenje resno, ljubimo ga in ga hočemo živeti. Ne ljubimo smrti in nimamo vzroka zapuščati življenja, ki je lepo in če ni lepo, je naša volja in sila, da ga ustvarimo lepega. V tem najdemo svoj poklic in pomen. Smo ateisti in moremo živeti, ne ker moramo, ampak ker hočemo. Hočemo živeti tako, da bo življenje vredno življenja, vredno, da se živi.

1. Ako se torej govori o brezboštvu naše dobe in njega zlih posledicah, je treba pred vsem pomisliti, da je to brezboštvo moralno nastati in da je to samo odmev na pritisk cerkve. Družba se razvija z napredkom in kar se razvijati ne more in ne sme,

kakor cerkev, zaostane zadaj in ostane brez pomena. Razvoj sam pa nese seboj, česar potrebuje, in dolžnost naša je nadomestiti z novim to, kar je padlo s starim. Ako torej stari cerkveni življenjski nazor ne odgovarja času in ne uspokoji modernega človeka, je naša dolžnost nadomestiti ga z novim zdravim življenjskim nazorom. Spencer in drugi ustanovitelji „Svob. Misli“ so to dobro slutili in Svob. Misel je dobila v tem svoj pomen, da na podlagi pridobitev moderne vede tvori jednotni življenjski nazor, ki odgovarja duhu časa.

2. Ponavljamo, da ne ateizem kot tak — ker ta popolnoma lahko odgovarja gotovim naturam — je vzrok samomora, ampak indiferentizem, negotovost, neodločnost. Je splošna verska skepsa, splošna kriza. Iz te nas more rešiti nov zdrav življenjski nazor, ki bo dal posebno mladini veselje do dela, radost do življenja, resno voljo spopolniti in dvigniti družbo in človeka.

3. Ne verujemo v renesanso cerkve, ta je nemogoča, oz. bi prinesla njen propad, verujemo v renesanso človeka in človeštva, ki bo živelo polno, lepše življenje. To ni samomor družbe, ampak njeno spopolnjenje v razvoju. Samomor družbe bi morda prej mogli videti v katoliških deželah, ki so, kakor je znano, za protestanskimi daleč zaostale kulturno, gospodarsko in politično. In bogomolstvo, večné molitve ur etc. v naših cerkvah je morda večji samomor duha, nego vsak ateizem.

4. Nujna posledica ateizma je, da se človek vrne k sebi, k prirodi, k človeštvu in tu išče svoje sreče, to vodi k delu za spopolnjenje življenja in zato je ateist lahko boljši človek, nego vernik, kterega mišljenje gre v nadzemske višave. Končam s par stavki, ki jih govori Masaryk na koncu svoje knjige „Samomor“*): „Ljudje morajo pred vsem ozdraveti telesno in нравno, moramo se naučiti brezpogojno poslušati profilaktična pravila, ki jih stavi moderna veda. Veda daje nam sredstva, kako se varovati proti škodljivemu vplivu prirode, in uči nas, kako si v lasten prospeh porabimo vse te razmere, ki smo jih spoznali v kapitolah o telesni organizaciji, o splošnih gospodarskih razmerah in o psihizi. Zakaj si stvari tako ne uredimo? Ker nečemo. Kristus je zahteval spopolnjenje značajev, poglobljenje verskega čuta; hotel je, da bi ljudje postali dobri, kajti vedel je, da šele v tem dobijo dušni mir. In mi dobimo dušni mir, če postanemo dobri. — Kdor hoče odstraniti samomorilstvo, mora v ljudeh razviti zmožnost predelati vse misli in čustva, vtrditi jim mora silo in energio dati jim moralno oporo.“ Pred vsem je Masaryk proti indiferentizmu in polovičarstvu, ki je vedno vzrok slabe družbe. Na koncu se s Tocquevillem strinja v tem, da kakor vsako zlo more biti tudi moderno samomorilstvo z razumnim delom odpravljeno.“ To ne more storiti noben bog, nobena cerkev, to je delo naše, delo družbe in naša dolžnost.

*) Sebevražda 380 in sled.

David Friderik Strauss.

Pretekli mesec je obhajal nemški narod in cel filozofski posebno svobodomiselní svet stoletnico rojstva slavnega nemškega filozofa D. Fr. Straussa.

Trije možje se mi zde pomenljivi, ki so v preteklem stoletju postavili namesto cerkvenega Kristusa-boga, Jezusa filozofa, učnika, ter s tem dali kristjanstvu, kot nauku ljubezni, nove življenjske sile prav v času, ko je postalo cerkveno kristjanstvo mrtvo, brezpomembno, ker je postalo politično. So to Strauss, Renan in Tolstoj. Eden Nemeec, drugi Francoz, tretji Rus. Vsak je svojo nalogo izpolnil po svoje. Strauss je v svojem delu „Das Leben Jesu“ (Življenje Jezusovo) pokazal sliko Jezusovo v zgodovinski luči, rešil je svoj problem racijonalistično. Renan je analiziral Kristusa psihologično, Tolstoj pa ga je rekonstruiral po evangelijih. Lahko rečemo, da so bile vse tri knjige epohalne. Straussova „Das Leben Jesu“ je bila odmev vsega tedanjega nemškega racijonalizma in je postala pozneje, izdana v ljudski izdaji z drugo knjigo Straussovo „Stara in nova vera“ (Der alte und der neue Glaube), evangelij nove dobe povsod, kamor sega nemška kultura. Renanova knjiga „Vue de Jesus“ je istotako postala francoska narodna knjiga, Tolstega „Stirje evangeliji“ pa so položili naravnost podlago novemu Kristjanstvu.

Prvi si je upal resno besedo o tem izpregovoriti D. Fr. Strauss. Delo francoskih enciklopedistov je bilo z revolucijo uničeno, duh racijonalizma pa, ki je vel po Nemčiji že od Lessinga, Herderja prek Götheja, je tudi izginil v idealistični Heglovi filozofiji. Toda le za kratko; ko je Hegel dovršil svoj sistem, pojavila se je materijalistična smer, ktere zastopniki so nam dobro znana imena: Feuerbach, Strauss, Stirner, Marx, Büchner, Czulbe i dr. Je to takozvana Heglova levica, ktere zvest naslednik je še danes Häckel.

Dav. Fr. Strauss se je rodil v Ludvigsburgu 27. jan. 1818. Studiral je v domačem mestu, pozneje v Tübingi. Strauss je bil že z mladosti pesniška natura, ki je v nji počasi prevladala resna skepsa; postal je filozof. S početka je bil pristaš Heglov, počasi pa je šla njegova pot na drugo stran in kot znanitelj novega evangelija je imel pozneje prestati dovolj neprijetnosti in preganjanja, dokler se ni odtegnil javnosti. Umrl je l. 1874. Njegovi glavni dve deli sta omenjeno: „Življenje Jezusovo“ in „Stara in nova vera“. Poleg tega so ga pred vsem zanimali humanisti in francoski racijonalisti: U. v. Hutten, Voltaire, Frischlin (nemški humanist, ki je bil od l. 1852—84 tudi ravnatelj protestantske gimnazije v Ljubljani). L. 1837 je nastopil s svojim prvim delom. Mogočno in predrzno so donele besede mladega moža za ono dobo, ko je govoril: Bog, ki ga molite, ni Bog, je človek, višji, najvišji, ampak vendar človek, in svete knjige, ki pripovedujejo o njegovem življenju, so večji del samo bajke in pravljice (Mythendichtung). Veliki večini mišljenja tedanje nemške inteligence knjiga popolnoma odgovarja, saj je takrat zmagujoča romantikaprav tako go-

vorila v pesmi, kakor je Strauss govoril v besedi. Brezverstvo je takrat že bilo in Straussova knjiga je samo z jasno lučjo posvetila v zgodovino in pokazala zgodovinskega Kristusa, ki ga je svet molil po božje, in naravno je, da je ta svet videl v Straussu živega antikrista. Nastopil je eden proti vsem, toda kmalu so se začeli odmevi, katerih silo čutimo še danes v vrstah svobodomislicev. Sila Straussovih dokazov je bila v historični kritiki evangelijev. Mogel je s popolno opravičenostjo po dolgih preiskavanjih zapisati: evangeljska poročila, niso apostolska niti historična; čudeži, ki jih pripovedujejo, so stvar bajk, ne zgodovine“.

Poznejša preiskavanja so potrdila njegove besede; čez 30 let je sledila temu delu ljudska izdaja, ki je danes razširjena v tisočih eksemplarjih po celem svetu. Z Renanom je stal Strauss v pisemni zvezi. H koncu življenja je izdal svojo drugo istotako popularno knjigo „Stara in nova vera“. Je tam njegov življenjski nazor, njegova izpoved. Stavi tam pred vsem dvoje vprašanj: „Ali smo mi, izobraženci sedanosti še Kristjani?“ Odgovor: Ne. Kristjanstvo je kult revščine, novodobna kultura nas je naučila spoštovati bogastvo v vedi in umetnosti. Kristjanstvo loči telo od duše, čas od večnosti, svet od Boga, mi pa ne potrebujemo stvarnika, kajti tek življenja nima začetka ne konca.

Drugo vprašanje je: ali imamo še vero? Strauss odgovarja: kulta in cerkve ne potrebujemo več, nova vera ga ne potrebuje; suhoparne bogoslužbe ne dajejo ničesar fantaziji in srcu, poplemenitnje sreča se mora doseči po drugi poti: z udeležbo na občinah ljudskih interesih, o narodnem življenju in posebno z estetično izobrazbo. V tem je Strauss učenec Schillerjev. Umetnost mu torej spopolni svet, ki ga je nekdanj polnila stara vera.

„Da moremo vedeti, moramo prenehati verovati“, je geslo Straussovo in v tem se je začelo ono proticerkveno gibanje, ki je našlo svojo silo v Svobodni Misli, in kterega plodove ona združuje v skupen trden svetovni nazor, kterega mogočni podlagi sta veda in umetnost. S tem se spominjamo spomina Dav. Fr. Straussa tudi slovenski svobodomisleci. Njegova dela „Življenje Jezusovo“ in „Stara in nova vera“, ki se dobe po vseh knjigarnah (à 60 kr.) vsem somišljenikom priporočamo.

Izgon iz raja.

Legenda. H. Holzhuber.

Toda ljudje so prestopili zapoved Gospodovo, ki jim jo je dal, da bi okrepcal njih slabost, da bi postali njemu podobni. „Kterega dne bosta jedla od tega drevesa, bosta umrla.“

In Bog je hotel svoje ljudi narediti gospodarje in vladarje sveta in vseмира, kajti ustvaril jih je po svoji podobi in podobnosti, božjo obliko jim je dal.

In ljudje so jedli od drevesa spoznanja in bog je bil vesel svojih stvarij, kajti imeli so silo dobiti v svojem hrepenjenju in

volji in postati njemu podobni. Zato je vsadil drevo spoznanja v vrtu Eden, da bi spoznali sami sebe. In poklical je Gospod Adama in Eva k sebi, a Adam in Eva sta se bala njegovega glasu. — Drugič jih je poklical Gospod. In zopet so se bali ljudje in so se skrili v vrtu, da bi jih bog ne videl. — In Bog jih je tretjič poklical v svoji dobroti, kajti hotel jim je dati vladarstvo sveta. In ko je tretjič klical Gospod, so pogledali ljudje nase in so videli, da so nagi. In bilo jih je sram zaradi njih nagote. Tu je zapazil Gospod, da se ljudje sramujejo njegovega dela, vstal je srd v njegovem srcu zaradi nespameti in boječnosti ljudij in je rekel: Po svoji podobi sem vas ustvaril, po svoji podobnosti sem vas naredil. Vi pa se sramujete mojega dela. Odidite iz vrta blaženosti, kajti niste vredni prebivati tako blizu mene.

In izgnal je Gospod ljudi iz vrta spoznanja.

Vrata raja pa so se zaprla in so zaprta do danes. Kajti še danes se ljudje sramujejo resnice in nagote, sramujejo se božje podobe in njegovega dela.

Veda in vera.

Das eigentliche und tiefste Thema der Welt- und Menschengeschichte bleibt der Konflikt des Unglaubens und des Glaubens. Goethe. (Končna in najglobokejša naloga zgodovine sveta in človeštva ostane boj med vero in nevero.)

Isto je menda hotel povedati Hegel z besedami: Im Kampfe der Gegensätze offenbart sich das göttliche in der Weltgeschichte. V boju nasprotnih si moči se razodeva to, kar je božjega v svetovni zgodovini. Vera in nevera: dve nasprotji. Prva zapoveduje: veruj; druga odgovarja: nočem. Zakaj ne veruješ? Zato, ker dvomim. Dvom je greh. — Dvom ni greh, dvom je vednost, krepost. — Vera je krepost. — Ne, vera je slabost. — V veri je sila. — Veda je moč, pravi Bakon. V veri je resnica, bog. — Ne, v vedi je resnica, bog. Hočem ju iskati in s tem najti v sebi pravega človeka. Nevera je torej dvom; dvom je razdirajoča sila, najhujši sovražnik vere. Kadar se je v svetovni zgodovini življenje v korenenu prenovilo, se je prerodilo ravno v dvomu, v skepsi; šele ko so padli stari predsodki, vraže vere, ko se je življenje in mišljenje v dvomu poglobilo, se je moglo zidati novo srečnejše življenje, nov človek, nova družba. Tako v času Sokrata, Dekarta. Skepsa čisti pojme, nazore življenja. Dvom je katoliška cerkev posebila v hudiču, dvom naziva ona hudičevo izkušnjava. Ko človek dvomi nad resnico, začne jo iskati. V dvomu se je rodila želja po „vedeti“ veda. Oni dve sili, ki se bojujeta, sta torej: vera in veda, kajti nevera sama je pasivna, brez sile samo zanikuje, šele v vedi dobi svojo moč.

V mistični dobi, v otročji dobi človeštva kakor so na pr. še danes razni divji rodovi, vera daje smer vеди. Veda je v veri, ali veda je podrejena veri, ali lahko tudi rečemo: prva veda je vera, toda to ni veda razuma, ampak čustva: po domišljiji primerna razlaga svetovne uganke, prvi nazor o svetu, ki sloni na nepresojenih pojavih prirode. Kakor si je človek v svoji otročji domišljiji razlagal prirodne pojave, taka je bila njegova vera. Ni dvomil, ni skušil. Ustvaril si je višje bitosti, ki vladajo svet okoli njega in ker je bil sam tudi prizadet v raznih prirodnih pojavih, se je čutil odvisnega od njih bitosti tudi sam. Tako je človek ustvaril boga, tako so nastale razne vere in v nji so se rodile verske bajke. Da bi mu bile prirodne sile dobre, je začel človek moliti in darovati onim bitjem, ki so po njegovem mnenju vladale te sile. Tako so nastale božje službe, daritve in počasi templji, cerkve. Umetniški čut je hotel v človeku, da si predstavi bogove, ki jih moli, hotel se jih je predstaviti, približati jih svojim čutom. Počasi se ni molilo več bitje, ki jo je soha predstavljala, ampak soha sama, kamen. Vsako ljudstvo je padlo v tem oziru: od starih Judov do današnjih kristjanov.

A počasi je prišel dvom proti starim bajkam. Vsak tak dvom je naletel na odpor: prvič za to, ker je bila ta vera ob jednom veda ljudstva, ki je bilo prepričano, da veruje resnico in si je po tem tudi uravnalo svoje običaje, življenje in mišljenje, drugič zato, ker je nastalo med tem že duhovništvo, ki je branilo svoje bogove, svoj dobri zaslužek in svoje privilegije.

Vera je bila nad vedo: veda ni smela vedeti, kar ni verovala vera.

Boj je bil torej težak, kajti ljudstvo je šlo vedno rado v boj za bogove, ki si jih je postavilo. Počasi je šele veda pridobila ljudstvo, ki je spoznalo praznost svojih bogov. S tem je vera propala: postala je nepotrebna, ko je prišla veda. Zadnji, ki so se borili za prazne templje — in za polne žepe — so bili duhovniki.

Ti ljudje tvorijo v vsakem ljudstvu posebno kasto in gorje narodu, ki jim pade v roke. Zgodovina jasno govori o tem: srednji vek, inkvizicija, Španija, izsesavanje današnje cerkve: to je čas, ko vlada vera nad vedo. Počasi pa se začne človek zavedati, misliti, dvomiti, preiskavati: veda raste, vera pada. V tem boju je torej zgodovina človeštva.

Ta boj, to krizo, skepso, ta dvom, to vse je danes splošno razširjeno, prehajamo iz starega življenja v novo. Čutimo to povsod. Zavedati pa se moramo, da so to zelo važni časi, kajti konečna odločitev je merodajna za celo bodočo dobo. Kako usodna je bila za nas taka odločitev, vidimo na pr. v uničenju naše reformacije, s katero je zanikla tudi prva slovenska kultura. Ni dvoma, da ni vera še noben narod naredila slaven. Narodi, ki jim vlada duhovčina, vzbujajo pri svojih sosedih samo pomilovanje. Hočemo torej, da bo slavna naša zgodovina, moramo združiti vse svoje moči v kulturno delo tako, da bo veda zmagala nad vero. V tem je bodočnost naroda.

KRONIKA.

Klerikalno šolstvo. V Belgiji je zmagala l. 1885. klerikalna sila. Takoj so izpremenili prejšnje šolske zakone in ljudska šola je bila izročena samostanom, mnogo svobodomiselnih učiteljev je bilo odpuščenih. 1500 učiteljev je bilo odpuščenih takoj; 800 šol in 200 otroških vrtcev je bilo takoj zaprtih. Minister de Trooz je za časa svojega vladanja sam zaprl 216 svetnih šol. Zato pa je rastle samostansko šolstvo, kakor gobe po dežju in zdaj je v Belgiji 13.921 šolskih sester in bratov, ki poučujejo, in le 2163 svetnih, (med njimi 1342 učiteljev in 851 učiteljic). Kakor poroča Germanija, obiskuje 26.000 gimnazistov samostanske šole. Temu odgovarja pa tudi gospodarski propad Belgije in duševna beda, ki je vzrok vse druge siromaščine, kajti 7/8 otrok zapušča šolo pred 10 letom, in iz 801.000 otrok hodi po desetem letu samo 108.000, po 12. letu pa samo 66.000 otrok v šolo, za to pa zmaguje alkohol tako, da pride 1 gostilna na 20 prebivalcev (na Nemškem na 170) in zato je imela Belgija l. 1900 (kakor piše Guyot v časopisu „Le Siecle“) 2221 samostanov, v njih 37684 mnihov. Cena vseh samostanov pa je znašala nič manj nego 1.035,346.000 frankov. Belgijski menihi imajo danes svojo milijardo premoženja, 4% od tega da 40,585.000 K, torej na glavo vsakega meniha 1.080 K. Te številke govorijo dovolj, drugo pa potrjuje kralj Leopold, Kongo i. dr. in neznosna socijalna beda, pred katero beži ubogo ljudstvo iz dežele.

Tako šolstvo si nekako predstavljajo klerikalci pri nas.

Par poizkusov l. 1883 in 1886., dvakratna zahteva za konfesionalno šolo in zadnji napad Dr. Luegerja dovolj spričuje o tem. Še bolj odkrito pa govoriye kranjski klerikalci s svojimi grožnjami. Ne moremo družega, nego da apeliramo na vse napredne in svobodomiselne Slovence: rešite narodu vzgojo, šolo in učiteljstvo. Slovensko učiteljstvo pa naj vstraja vkljub vsemu pritisku in svojem odločnem boju za svojo in šolsko svobodo. Vsi, ki jim je še mar rešitev lastne zemlje, pojdejo z njim z roko v roki.

L. 1908 se bodeta vršila dva velika mednarodna znanstvena shoda in cicer:

V Oxfordu se zbero učenjaki celega sveta od 15—18 okt. na mednarodni shod o verstvu. (Tak shod je bil v Parizu 1900 pod predsednikom A. Réville-om, potem l. 1904 v Bazileji, predsednik C. v. Orelli.) Obdelavale se bodo sledeče teme: 1. Verstvo nižjih kultur. 2. Verstvo kitajsko in japonsko. 3. Verstvo egiptsko. 4. Verstvo semitskih narodov. 5. Irsko in indijsko verstvo. 6. Grško in rimsko verstvo. 7. Germansko, keltsko in slovansko verstvo. 8. Kristjansko verstvo.

Z 10. okt. bo v Heidelbergu shod filozofov (l. 1900 je bil v Parizu, l. 1904 v Genevi), kjer se bodo obdelavali najnovejši filozofični problemi.

L. 1907. je bilo v Busiji, kakor poroča „Naš vek“, zaradi političnih zločinov obsojenih 11.066 oseb. K smrti je bilo obsojenih

1692, usmrtenih 748. Do smrti v Sibirijo je bilo obsojenih 444, na gotovi čas 1970. V ječo vrženih je bilo 3311, v trdnjave in drugam 2022 ljudi. Največ med njimi je kmetov (mužikov) 4404, potem vojakov 2130, dijakov 446, časnika 176. Pomiloščenih je bilo le. 107. To so žrtve ruskega absolutizma. A boj za svobodo premaga vse to

Slučaj Ehrhard v časopisu „Internationale Wochenschrift für Wissenschaft, Kunst u. Technik“ se je oglašil profesor Ehrhard, ki je zastopnik reformne smeri v katoliški teologiji, odkar je umrl znani prof. Schell, proti papeški encikliki z 8. okt. 1907. (Enciklika proti modernizmu.) „Ako se držimo proti ‚nevarnosti modernizma‘ sredstev, ki jih zapoveduje enciklika,“ — pravi Ehrhard — „kako naj potem opravičimo ali vsaj pripoznamo nasproti svojim kolegom naredbe, ki se protivijo proti obćemu pojmovanju učiteljskega poklica na univerzi (svoboda besede in učenja) in ki so nasprotna nraвному čutu profesorja in študenta ter naravnost žalijo čast profesorja teologije, na pr. predpis o cenzorjih in o nadzornem uradu, ki ima dolžnost pregledovati predavanja — praktično povedano: iskati denuncijante med slušatelji teologije — in ki stavi profesorje teologije pod duhovno kuratelo.“ Posledica enciklik, pravi prof. Ehrhard, bo uničenje teologičnih katoliških fakult, (ki že sedaj niso fakulte univerze, kajti vse to se dela tudi brez enciklik). Kjer vlada zgorej nezmotljiva avtoriteta (papež, cerkev, sveto pismo, evangelja) spodaj pa stroga pokorščina, poslušnost, vera etc., tam ni prostora za vedo in za svobodno preiskavanje. Zato ima katoliška moderna le dve poti: ali cerkev ali razkol. Zaradi tega nastopa je odvezl papež Ehrhardu titel prelata, na kar je Ehrhard takoj preklical svoje besede, češ, da so se napačno umevale in da hoće ostatei zvest sin katoliške cerkve.

Proti encikliki. Komaj se je polegel vihar zaradi nastopa Ehrhardovega, že se je oglašil proti papeževi encikliki nov nemški katoliški teolog dr. Schnitzler v Monakovem. Z odklicem Ehrhardovim baje sicer cerkev ni bila zadovoljna a mislimo, da se bo rada zadovoljila še z manjšim, kajti nastopi nemških teologov, ki se danes nanje ozirajo oči celega modernega sveta, so slučaji, ki niso slučaji. Gre se tu za modernistično smer, proti papežu in encikliki. Važni so ti nastopi tem bolj, ker prihajajo od prvih teoloških glav in ker prihajajo v času, ko nabožensko vprašanje stoji spredaj pred drugimi sočasnimi kulturnimi vprašanji. Jmena: Schell, Schleicher, Ehrhard, Schnitzler i. t. d. ne bodo tako skmalu odzvenela. In končno bo res, kar je napisal W. Köhler, prof cerkvene zgodovine v Giessenu: Kronist leta 1907. bo kot najpomembnejša data na polju internacionalnega katolicizma zapisal dan 3. julija in 8. septembra, ko se je izdala enciklika proti modernizmu (Intern. Wochenschr.) ko je papež obsodil moderno vedo, ter obsodil tako vedo sploh, med njo tudi — teologijo. Teologija je imela poslej le dve poti: ale podvreči se papežu in prestati biti veda, ali pa ostatei veda in nastopiti proti papežu. In res so nastopili nemški teologi proti: jako dobro piše Schnitzler: gospodje v Rimu mislijo,

da so razsvetljeni od svetega duha, mi pa da nič ne vemo. (Isto je povedal tudi že Schleicher.) „To je za nas prešpansko: Mi smo dobri Nemci in ostanemo Nemci.“ Tu se vidi ponos narodnosti. Naši teologi bi zlezli pod noge italijanskemu papežu, dočim nemški teologi nočejo prodati svoje narodne kulture za jezuitizem, ki je zadnji čas zavel iz Rima. Ako hočete tako, govori Schnitzler, da teologija ne bo veda, potem naj predavajo župniki in kaplani i. t. d. Nastop Schnitzlerjev je odločnejši, nego Ehrhardov. Papež ga je takoj kaznoval s suspensio a divinis“ in je vsem teologom prepovedal udeleževati se Schnitzlerjevih predavanj. Brez dvoma se pridružijo Schnitzlerju še druge moči in tako bo veda teologija zmagala nevedo, svojo glupo sestro. Iz tega pa slede velike izpremembe v našem verskem življenju in mišljenju.

Protestantizem in Svob. Misel. V nedeljo 2. febr. se je vršila v Pragi javna diskusija z naslovom „Protestantizem in Svob. Misel“ ki je imela določiti stališče obeh. Udeležili so se je prvi svobodomiselnici: Dr. Bartošek, Myslík, F. V. Krejčí in odločni protestantje. Občinstva je bilo do 500. Udeležil se je tudi prof. Masaryk, ki pa ni hotel govoriti in je podal nekaj mislij pozneje v „Času“. Splošno stališče protestantizma in S. M. je gotovo nasprotno, a ne tako, kakor med katolicizmom in S. M. Protestantizem da vеди svobodo in človeku prosto premišljanje. Toda namesto mesenega papeža ima papirnatega: biblija. Vendar v protestantizmu je mogoč razvoj, napredek, dočim v kat. cerkvi tega ni. Podobne diskusije bude dandanes veliko zanimanje in bude spomine na dobo reformacije. Kakor je takrat zmagovala protirimska protestantska sila, tako danes zmaguje protirimska znanstvena sila v S. M.

Dne 1. svečana sta bila umorjena portugalski kralj Carlos in prestolonaslednik Filipe. Dogodek ta je popolnoma naravna posledica razmer, ki so vladale v zadnjem času na Portugalskem. „Slovenec“ je seveda obdolžil nas in udeležnike praškega kongresa. Svetujemo, da poiščejo oni ljudje pred vsem anarhiste v svojih vrstah, da naštejejo vse morilce, kar jih pozna cerkvena in jezuitska papežka in rimska zgodovina, potem pa naj jih iščejo med nami. J.

S. M. in žena je bil program češkega ženstva v nedeljo 9. t. m. na shodu, kjer se je govorilo tudi o volitvah v dež. zbor, kamor letos tudi Čehinje kandidirajo. Navdušena voditeljica J. Widermannova, urednica „Ženske revije“ in enata boriteljica S. M. je zavzela stališče, ki ga že dolgo zavzela velika večina češkega ženstva, ki je postalo močna sila v proticerkvenem gibanju na Češkem. S tem bodo izvršile Čehinje same svoje delo, ktere ga cilj je: emancipacija žene od duhovnika.

Češki protokol svetovnega kongresa S. M. v Pragi 1. 1907 je že izšel. Priporočamo ga vsem somišljenikom, ako le količkaj umijo češki. Najbolje je, ako se ga naroči pri našem uredništvu, ker se ga dobi ceneje; za 3-60 K. Tudi nemški protokol izide v kratkem.

Velecenjena gospodična!

Z mojim odgovorom torej niste bili popolnoma zadovoljni. Hočete več. Kar bi odgovorjalo tudi Vaši ženski naturi. Dobro. Jaz se ne strinjam sicer popolnoma s tem, kar pravi Strabo, da so ženske provzročiteljice in voditeljice vse prazne vere (s čimer mi li vero sploh) in da one potem vplivajo na može, da tudi oni verjamejo nespametnosti. Ženska je rada ekstremna in to pravite se Vam ne dopade. Res. Nje čustvena nprav jo vodi k temu in v časih religijoznih bojev (v kristjanstvu v reformaciji) je igrala veliko ulogo. Res. A igrala jo je tudi pri boju za svobodo in reči moramo, da so danes socialne-demokratke in svobodomiselke tudi med prvimi vrstami v boju. Žene dobro vedo, zakaj se bore in bore se res s prepričanjem, kajti v vseh cerkvah igra žena popolnoma pasivno ulogo. In veseli nas dejstvo, da tudi med Slovenkami ne manjka svobodomiselk. Ne manjka pa tudi tercijsk.

Slovenska beseda babjeverstvo kaže nekako mišljenje naroda, da so žene bolj nagnjene k prazni veri nego možje, da rajše verujejo, kar je zopet znamenje njih nature: naklonjenost k čustvenemu. S tem še ni rečeno, da ne manjka babjevercev. Ne verjamem, da bi mnogo vplivale na moža, da si se to tu in tam godi, ampak glavna stvar je: vzgoja otrok. A o tem bi Vam hotel drugič pisati. Nevednost je mati pobožnosti, ta klic je odmeval med cerkvenimi krogi, ko so za dobe renesanse začele vstajati vede, ki so se hotele osvoboditi iz cerkvenih okov.

In tudi pri ženskah je pobožnost posledica nevednosti. Današnja ženska vzgoja ne more vesti drugam nego k pojavom ki jih vidimo vsak dan. Nad žensko vlada duhovnik iz raznih vzrokov vedno bolj nego nad možem. Treba je torej delovati na emancipacijo žene od duhovnika in na spopolnjenje ženske vzgoje.

Kadar bodo imele jednako vzgojo z moškimi, bodo toliko verovela kot moški. A vi trdite, da dočim Vam ugaja mož odločen svobodomislec, želite za ženo v tem oziru mirnost, da je torej treba nji več poglobljenja v čustvo, možu pa več pogleda v javno življenje. V tem vidite tudi harmonijo v zakonu. Stavite se na stališče moža in pravite, da bi najbrže možu ne mogla ugajati brezverska žena in da bi bilo življenje njih brez poezije. Jaz nasprotno trdim, da mi svobodomiselna žena zelo ugaja in da začetim pred vsako svobodomiselko globoko spoštovanje. Ne, da bi stal na stališču: „similitudo morum, mater amorum“ (podobnost značajev je mati ljubezni), tudi različni karakterji se lahko zelo ljubijo, ako se ljubijo, t. j. če poznajo svoj skupni cilj: resnico.

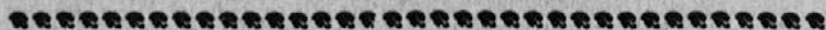
Je tudi resnica, da je bolj „žensko“ v ženi čustvo nego razum, da možje s čustvom pojmujejo ženo in da hočejo, da ona le s čustvom pojmuje svet. — Za to imamo danes čustveno žensko vzgojo.

Na videz je to zelo prav, prirodno. A to je ravno, da se s svobodomiselstvom čustvo ne uniči, ampak spolni. Zapisal sem si nekoč: Čustvo brez razuma je slepo, zablodi, razum brez čustva je pust, brez življenja. Torej razum vodi, čustvo oživljaj! Zato jasneje čisteje in vznešenejše čuti žena, ki ji čustvo ne pada v meglene metafizične predstave. Ne čuti instinktivno, ampak zavedno. V nji se razvije močna sila, ki korení v globokem čustvu in jo vodi resna volja. Hotel bi Vam pokazati delavko svobodomiselko, kaka mati je to, kaka žena, s kako silo oživlja doma z delom temno življenje, namesto da bi iskala pomoči po cerkvah. In vsak razumen mož zna čislati to silo, kajti ljubezen je pozitivno delo in ne sladke besede. Svobodomiselna žena torej nič ne izgubi na svoji „ženskosti“, ampak pridobi, kajti zaveda se svojih sil, svojega krasnega čustvenega sveta in ga razvija na srečo vsem, ki so okoli nje, dočim ravno nje samovoljno čustvo škoduje njej in drugim. Sama se potrudi za pravo vzgojo otrok, skuša razrešiti zase javna umetniška in življenjska vprašanja. Razvije se v nji nekaj samostalnega, individualnega. Stoji poleg moža kot prijateljica življenja in ne pod njim. Zaveda se svojih dolžnosti kot žena in kot mati bolj nego verna žena, ki ji je prva čednost pokorščina in uči tako tudi svoje otroke. A zašel sem predaleč. Hoteli ste nekaj posebnega za ženo. Ne najdem drugega nego spolnjenje žene, posebno njenega čustvenega sveta.

Ni potreba, da bi ona molila namesto moža: ljubezen je delo in delo je najlepša molitev življenja. Delo pa mora biti pravo, kaj pa je pravo, nam pove zdravi razum, dočim naše sile lahko prihajajo iz globokega čustva, ki so toliko silnejše, ker so ujasnjene, zavedne in imajo določen cilj.

Tudi tu ne najdem boljšega sveta nego poglobljenje vase: tam najde mož sebe in žena sebe, tam najdeta tudi oba ideal drug drugega. Umetnost in veda sta tu edina dva svetova, ki polnita življenje. Žena in mož, umetnost in veda, oboje se spolnjuje, gospodična, vsako samo v sebi in vzajemno in v tem dobiva življenje svoj pomen, naše hrepenjenje dosega svoj cilj: harmonija.

Vaš prijatelj.

Starim zmotam je usojeno, da izginejo; po stotimilijonskih težavah, zofizmih, lažeh in molitvanstvih ostane tudi najmanjša rešnica strogo taka, kakor je bila.

Wang.

*

Cerkve so kakor obrnjeni lijaki, ki se skozi nje molitev vliva v nebo.

Lichtenberg

*

Živimo v svetu, kjer jeden blazen naredi mnogo blaznih, a jeden mož le malo modrih.

Lichtenberg.